

YARGIYA BASKI

Cumhuriyet Halk Partisi

Genel Merkezi

Adres: Anadolu Bulvarı No. 12 Söğütözü, ANKARA

Tel.: 0 312 207 40 81 Faks: 0 312 207 40 44

Web: www.chp.org.tr

Ankara, Aralık 2010

Genç Ofset 0 312 341 06 41

YARGIYA BASKI

GİRİŞ

Türkiye’de yargı, 12 Eylül 1980 darbesiyle başlayan 30 yıllık süreçte, baskı altında tutulmuş ve 2010 yılında yapılan anayasa değişiklikleriyle bu baskı önemli derecede artırılarak, kuvvetler ayrılığı ilkesini siyasal iktidar lehine bozan bir yapısal değişime gidilmiştir.

Yargıya baskı, yargı bağımsızlığıyla doğrudan bağlantılıdır.

Baskının kaynakları üç başlık altında sınıflandırılabilir ve açıklanabilir

I- Anayasal düzenleme;

II- Yargı mensuplarının atama, seçim, kadrolaşma ve denetimleri;

III- İş yükü ve çalışma koşulları.

I- ANAYASAL DÜZENLEME

Yargının baskı altında tutulup tutulmadığının ve bağımsızlığının zedelenip zedelenmediğinin ilk ve anlamlı saptamayeri, “Anayasa”dır. Baskının gerçek nedeni Anayasa’da ortaya çıkmaktadır.

Hazırlanış bakımından, katılım, görüşme ve uzlaşma olmaksızın tek parti dayatması şeklinde ortaya çıkarılıp aynı şekilde kabul edilen 2010 anayasa değişikliklerinin içeriğine ve arka planına bakıldığında:

1- 12 Eylül Anayasası'nın otoriter ana iskeletinin değişmediği;

2

2- Anayasa paketini hazırlayan iktidar partisinin, tıpkı 12 Eylül yönetiminin yaptığı gibi, kontrolü elinde tutarak kendisini koruma altına aldığı;

3- Güçlü yürütme eğiliminin artarak sürdürüldüğü;

4- Cumhurbaşkanının yetkilerinin, azaltılma söylemlerinin aksine, artırıldığı;

5- Kuvvetler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı ilkelerinin zedelenerek, yargının yürütmenin güdümüne sokulduğu görülmektedir.

12 Eylül ürünü 1982 Anayasası'nın en antidemokratik bölümü yargıdır. Güçlü yürütme, güçlü Cumhurbaşkanı ile tamamlanırken, yargı da bu kapsamda şekillendirilmiştir. 2010 düzenlemeleri 1982 Anayasası'nın yargı bölümünün bu ana iskeletini değiştirmemiş aksine daha da bozmuştur.

- 1- Avrupa Birliği İlerleme Raporlarındaki uyarılara rağmen, Adalet Bakanı ve emrindeki müsteşarı HSYK'den çıkarılmamış, Bakan yönetim ve temsilde daha güçlü hale getirilmiştir. (Adalet Bakanlığı üst düzey bürokratlarının üye seçilmesi sağlanarak bu olgu daha da pekiştirilmiştir).
- 2- HSYK'nin öncekine göre daha katılımcı ve demokratik olacağı ileri sürülmesine karşın, bu Kurul, başkanını dahi kendi içinden seçemeyecektir. Adalet Bakanının HSYK başkanlığı Anayasa hükmü olarak devam ettirilmektedir.
- 3- Kurul Genel Sekreterini de Başkan yani Adalet Bakanı atamaktadır.
- 4- Sadece birinci sınıf yargıçlara seçilme hakkı tanınarak, sınıf temsili sağlanmamıştır. Yargıç ve savcılara Türkiye çapında temsil güvencesi getirilmemiştir. Büyük kentler üzerinden seçimler istenildiği gibi yönlendirebilecektir. Ne seçilirken ne de seçildikten sonra güvenceleri olmayan yargıç ve savcılar, sadece "seçim" sihirli sözcüğüyle HSYK'de sözde temsil hakkına sahip hale getirilmişlerdir.
- 5- Demokratik ve katılımcı yargı sistemi savına karşın Anayasa'nın 140. maddesinin altıncı fıkrasına dokunulmamış, yargıçların idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlılıkları devam etmiştir. Bu statüdeki yargıç ve savcıların HSYK üyeliği nasıl demokratik ve güvenceli sayılabilir?
- 6- Yargıç ve savcılarının denetimi sorunu çözümlenmemiş, Adalet Bakanlığı yönetimindeki tekli denetimden çoklu ve aynı zamanda Adalet Bakanı merkezli denetime geçilmiştir. HSYK müfettişlerince inceleme ve soruşturma yapılabilmesi, Kurul Başkanının oluruna tabidir; Kurul Başkanı ise Adalet Bakanıdır.

- 4
- 7- HSYK'nin tüm kararlarının yargı denetimine açık olacağı savı da gerçekleştirilmemiştir. Sadece, *“meslekten çıkarma cezasına ilişkin olan”* Kurul kararlarına yargı yolu açılmıştır. Peki ya tayinler, sürgünler, haksız tenzil-i rütbeler?
  - 8- HSYK'de Cumhurbaşkanına 4 üyeyi doğrudan seçme yetkisi verilerek gücü artırılmıştır. Bu, 12 Eylül Anayasasında bile tanınmayan bir yetkidir.
  - 9- Danıştay üyelerinin dörtte birinin Cumhurbaşkanınca seçilmesine dokunulmamıştır.
  - 10- Anayasa Mahkemesinde de Cumhurbaşkanının gücü artırılmış, ayrıca uzlaşmaya değil salt çoğunluğa dayalı seçim sistemiyle TBMM devreye sokulmuştur. TBMM'deki bu seçim yönteminin Sayıştay'ı ne duruma getirdiği ortadadır. Barolar ya da Barolar Birliği yerine, Barobaşkanlarının seçim yapmasının demokratikliği çok tartışmalıdır. Özet görüntü şudur: **12 Eylül Anayasası Cumhurbaşkanına (öncelikle de 1989'a kadar işbaşında**

kalacak olan Kenan Evren'e) 11 Anayasa Mahkemesi üyesinden 3'ünü doğrudan atama diğer 8" ini ise üç adaydan birini seçme biçiminde onaylama yetkisi veriyordu. Erdoğan Anayasası ise Cumhurbaşkanının doğrudan atadığı üye

sayısını dörde çıkarırken çoktan seçmeli atamalarla birlikte toplam onaylama yetkisini 14 üyeye yükseltmiştir. Geri kalan 3 üye ise sözde TBMM sürecinden geçmektedir ancak gerçekte bu yetki Başbakan tarafından kullanılmaktadır. Peki, bunun neresi 12 Eylül Anayasasını demokratikleştirmektedir?

- 11- Parlamentonun çıkardığı yasaların denetlenmemesi üzerine kurulu bir düşünceyle, böyle bir Anayasa Mahkemesi için artık, anayasa yargısından değil, onay makamından söz edilebilir. Anayasa Mahkemesinin, siyasi parti kapatma davaları ve Yüce Divan görevi göz önünde bulundurulduğunda, üye kadrosuyla oynamanın önemi daha fazla görülecektir.
- 12- Hak arama özgürlüğünün ve adil yargılanma hakkının en önemli ayağı olan "savunma"nın kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu olan Barolar ile Türkiye Barolar Birliği yargı bölümüne alınmamıştır. Yürütme denetiminde bırakılmıştır.

Birleşmiş Milletler Bangalor Yargı Etiği İlkeleri (23.4.2003), yargı bağımsızlığını, hukuk devletinin ön koşulu ve adil yargılamanın temel garantisi olarak görürken, *“yargıç, yasama ve yürütme organlarının etkisi ve bu organlarla uygun olamayan ilişkilerden fiilen uzak olmakla kalmayıp, aynı zamanda öyle görünmelidir de”* demiştir. Seçilmek için oy arayan, idari yönden Adalet Bakanına bağlı olan, denetimi Adalet Bakanının elinde olan, bağlı olduğu kurul Adalet Bakanı tarafından yönetilen ve temsil edilen yargıcın, bu ilkelere göre bağımsız olması mümkün değildir.

Yargıçların Rolü, Etkinliği ve Bağımsızlığı Konusunda Avrupa Konseyi Üye Devlet Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararında (R 1994-12), *“Yargıçların seçimi ve kariyerleri konusunda karar veren merci, hükümet ve idareden bağımsız olmalıdır. Bu merciin bağımsızlığını teminat altına almak için getirilecek kurullarla merciin üyeleri yargı tarafından seçilmeli ve bu merci kendi usul kurallarını kendisi vaz’etmelidir”* denilmiştir.

6

Birleşmiş Milletlerin, 1985 yılında Milano toplantısında kabul edilen **Yargı Bağımsızlığının temel ilkelerinde** *“adalet, herkesin yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede adil bir şekilde yargılanmasını gerektirir”* denildikten sonra, yargının bağımsızlık ilkesine uygun olarak örgütlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yargıç ve savcı olmanın ve bu görevi sürdürmenin anahtarı olan HSYK'nin yönetiminden ve temsilinden sorumlu olan başkanın Adalet Bakanı olması, evrensel yargı bağımsızlığı ilkelerinin ihlalidir.

Bu Anayasa değişiklikleri, “darbe yargısını” değiştirmemiş tam tersine sağlamlaştırmıştır.

II- YARGI MENSUPLARININ ATAMA, SEÇİM, KADROLAŞMA VE DENETİMLERİ

Anayasa yoluyla yargıyı yeniden şekillendirmek, “bağımsız yargı” savunucularının tamamen teslim olmamış yanını kırmak amacına yöneliktir. Yargıdan dönen kimi düzenleme ve işlemler, siyasal iktidarın tahammül sınırını da zorlamıştır.

30 yıllık süreç yargıyı şekillendirirken, tüm yargıç ve savcıların, “bağımsızlık” ilkesinden uzaklaştığını söylemek gerçekçi olamayacağı gibi, “bağımsızlık” ilkesinin kesintisiz ve sapmasız uygulandığını da söylemek gerçekçi olmaz.

Bu alandaki kimi örnekler şöyle sıralanabilir:

- a) Yargıç ve savcı adaylarının ilk sınavları, eğitimleri ve eğitim sonu sınavları Adalet Bakanlığı tarafından yapılmıştır. Bu uygulamaya devam edilmektedir. Mesleğe kabulün HSYK tarafından yapılması, sınavlar ve eğitimdeki yönlendirmeyi değiştirici nitelikte değildir.
- b) Mesleğe kabul edilen yargıç ve savcılarının özlük ve sicil dosyaları 30 yıl boyunca Adalet Bakanlığı’nın elinde olmuştur.
- c) Adalet Bakanı ve Müsteşar, 2010 Eylülüne kadar var olan 2’ye 5 oranına karşın, pazarlık konusu her işte HSYK’yi kilitleyerek çalışmaz hale getirebilmiştir.
- d) Denetim, Adalet Bakanlığına bağlı müfettişlerce yerine getirilmiştir.
- e) Soruşturma izni Adalet Bakanının elindedir.
- f) Yargıç ve savcılarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlılıkları Anayasa hükmü olup, bu hüküm değiştirilmemiştir.

g) Türkiye, en üst yargı kurumlarından birinde, hem de Devletin temsilcisi Cumhurbaşkanı'nın katkısıyla hülleyetanı olmuş bir ülke unvanını da taşımaktadır. Bir Anayasa Mahkemesi raportörünün, genç yaşta Anayasa Mahkemesi üyeliğine atanabilmesi için bir ay gibi kısa süreli olarak müsteşar yardımcılığına atanması ve hemen üye yapılması ve iki işlemde de Cumhurbaşkanı'nın imzasının bulunması, yargıyı ele geçirmenin en tipik örneğidir. Aynı üyenin, yedek üye iken, Anayasa değişiklikleri sonucu 65 yaşına kadar asıl üye olarak görev yapacak olması da ayrıca not edilmelidir.

h) Adalet Bakanlığına bağlı müfettişlerin, bir yönetmeliğe dayanarak, yargıç ve savcılarını izleme ve dinlemeye alma yetkileri, "dinleme kararını verenler de yargıç!" savunmasıyla birlikte değerlendirildiğinde, yargıya baskının boyutları da ortaya çıkmaktadır.

8

i) Anayasa Mahkemesi'ne TBMM'de seçilecek kişilerin işareti önceden yürütmenin başı tarafından verilmiş, daha seçimler yapılmadan isimler (Sayıştay'dan Hicabi Dursun ve Avukatlardan Celal Mümtaz Akıncı) kulislerde dolaştırılmıştır. Diğer adaylar ise, "her bir aday için üç aday adayı kontenjanını doldurmak" için, deyim yerindeyse kullanılmışlardır; kendilerini siyasal iktidara yakın görseler bile umutları boşa çıkmıştır. "Kıdem, kariyer, liyakat, temayüz" gibi nitelendirmelerle ilgilenilmemiştir.

j) Sayıştay'dan gelen Hicabi Dursun'un durumu özel bir vaka olarak incelenecek denli ilginçtir. Bu isim, Başbakanın işaretiyle, Sayıştay'ı temsil etme niteliğini taşımadan (yani Sayıştay Genel kurulunda Anayasa Mahkemesi üyeliğine adaylık için yeterli çoğunluğu halde) TBMM'ye bildirilmiş ve daha sonra da TBMM'deki iktidar çoğunluğu tarafından Anayasa Mahkemesi üyesi yapılmıştır. Bu, hem Sayıştay'ın siyasallaştırılmasına hem de TBMM'nin yürütmeye ve özellikle Başbakanı olan katı bağımlılığına ilişkin öğretici bir örnektir.

- k) Bir diğ er  rnek, Cumhurbaşkanı tarafından HSYK  yeliğine seçilen Kayseri Barosu Başkanı Ali Aydın için, Mazlum-Der Genel Başkan Yardımcısı sıfatıyla türbanlı öğrencileri  niversiteye almayan kamu görevlilerine karşı koymak, zor ve tehditte bulunmak iddiasıyla hakkında kamu davası açılmış olmasındır.
- l) Cumhurbaşkanı'nın HSYK  yeliğine atadığı bir diğ er isim olan Ahmet Gökçen'in ise, "adli yargılamayı etkilemeye teşebbüs" suunun sanığı olduğu ortaya çıkmıştır. Biri başkan olmak üzere beş Yargıtay üyesini aşağılama suçu sanığı olan Ahmet Gökçen'in, şimdi Bakanlık bürokratları ve Mazlum-Der başkanıyla birlikte Yargıtay'ı ve HSYK'yı yeniden yapılandırma görevini üstlenmiş olması, tam bir kara mizah  rneği gibidir.
- m) Böylece, Anayasa değişiklikleri sonucunda Anayasa Mahkemesi ve HSYK'de gerçekleştirilen kadrolaşma ve ele geçirme operasyonu, siyasi iktidarın istediği şekilde başarıyla tamamlanmıştır. Anayasa değişikliklerinin, yargı alanında amacına ulaşmasının ince hesapları açık ve nettir:

- I- Sayıştay üyeleri arasında yapılan seçimin ince hesabı, Sayıştay'ın bütünüyle ele geçirilmiş olması ve Anayasa'ya göre en fazla oy alan üç adayın, Sayıştay Genel Kurulu'nun salt çoğunluğuna uyulmaksızın TBMM'ye sunulmasıdır. Bu, Sayıştay'ın ne denli iktidar yanlısı bir siyasallaşma içinde olduğunun açık kanıtıdır.
- II- Avukatlar arasında yapılan seçimin ince hesabı, Baro üyeleri yerine sadece Baro başkanlarının oy kullanmasıdır. Böylece binlerce üyeye sahip illerin baroları ile üye sayısı 33'ü bularak zor kurulabilen illerin baroları aynı ağırlıkla oylamaya katılmış ve küçük iller üzerinden yapılan ittifaklarla seçimler iktidar lehine yönlendirilmiştir.
- III- Birinci sınıf yargıç ve savcılar arasında yapılan seçimin ince hesabı, sadece birinci sınıf yargıç ve savcılar değil, tüm yargıç ve savcıların oy kullanması ve oy kullananların idari görevleri yönünden 30 yıldır Adalet Bakanlığı'na bağlılığıdır. Birbirlerini tanımayan, sicil dosyaları ve gelecekleri Adalet Bakanlığının elinde olan yargıç ve savcıların, bu Bakanlığın işaret ettiği adayları seçmemesi düşünülemez. Adalet Bakanlığı bürokratları ise seçimin tutkalı olarak kullanılmıştır. Bunun sonucu olarak 16 kişinin tümü bakanlık listesinden seçilmiştir.

İşin özü, yargıyı 1982 Anayasa'sından daha geriye götüren ve tamamıyla siyasal yönetime bağlayan bu projeye, operasyon sahiplerinin, en ince detayları bile Anayasa maddesi haline getirecek kadar sahip çıkmasıdır. Anayasa Mahkemesi ve HSYK seçimlerinin perde

arkası, ısrarlı ve kararlı bir operasyonu işaret etmektedir. Onlar, 12 Eylül Anayasası'nın mirasını iyi değerlendirmişler ve amaçlarına ulaşmışlardır.

III. İŞ YÜKÜ VE ÇALIŞMA KOŞULLARI

Mahkemelerin ve adliyelerin çalışma koşulları, yargılamanın insan boyutunu etkileyen önemli unsurlardan biridir. “Yargı kararlarıyla konuşur” söylemiyle suskunluğa itilen yargıç ve savcı, çalışma ortamı ve koşulları ile aşırı iş yükü karşısında da aynı suskunluğa mahkûm edilmiştir. Madalyonun öbür yüzünde ise, davaların aşırı uzamasına ve toplumun haklı tepkilerine neden olan bir süreç de yaşanmaktadır.

12 Eylül referandumuyla yapılan Anayasa değişikliği yargının bu sorunlarına hiçbir çözüm üretmemiştir. Oysa yargıç ve savcı güvencesinden ve yargı bağımsızlığından söz edilebilmesi için çalışma koşulları ve iş yüküyle ilgili sorunların gerçek boyutlarıyla tartışılması ve bunun olumlu sonuçlar yaratacak eylemlere dönüştürülmesi gerekmektedir.

Yargıçlar, savcılar, avukatlar, yazı işleri müdürleri, yazmanlar, mübaşırlar ve diğer adliye çalışanları, bilirkişiler, davacı ve davalılar, sanıklar, tanıklar, tutuklu ve hükümlüler, tarafların yakınları ve dinleyiciler, medya mensupları, güvenlik görevlileri gibi birçok kesim, değişik zaman dilimlerinde bir arada bulunmak zorunda kalmaktadır. Fiziksel mekânın da bu buluşmaya ve birlikte iş ve eylemde bulunmaya uygun olması gerekmektedir.

İşyeri çalışma koşullarındaki her türlü olumsuzluk ve eksiklik, önce o mekândaki insanların maddi ve manevi yaşamını, sonra da yargılamayı ve adaletin dağıtılmasını etkilemektedir. Fiziksel mekânın oluşumu, organizasyonu, yönetimi, denetimi ve bunun kültürünün nasıl olması gerektiği ve nasıl dinamik tutulması gerektiği önemli bir sorundur.

SONUÇ

Anayasa'nın 138. maddesi, yargıçların, "Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre" hüküm vereceklerini belirtmiştir. Yargı kararlarındaki tek ve temel norm "hukuk"tur. Anayasa'da yer alan "demokratik, lâik ve sosyal hukuk devleti" ilkeleri, hukuk yoluyla yargıya baskıyı önleyen ilkelerdir. "Kanun devleti" ile "hukuk devleti" arasındaki ayırım burada kendisini göstermektedir. Hukuk devleti ilkelerine uygunluğun denetimi de, bu ayrımı yaşama geçirmek için "çoğunluk"tan "çoğulcu demokrasi"ye geçişin en temel ilkesi olmuştur.

Yargı bağımsızlığı, yargı tarihiyle birlikte anlam kazanan, inceleme ve araştırmalar yanında asıl olarak uygulamada ortaya çıkan evrensel ilkeler bütünüdür. Ekonomik, sosyal ve kültürel süreç, yargı bağımsızlığı ilkelerini yaşama geçirirken, aynı zamanda yargıya baskının örnekleriyle de doludur. Kurum ve kurallarıyla eksiksiz çalışan bir demokrasi hedefi esas alınacaksa, yargı bağımsızlığını zedeleyen birçok unsurun kısa erimde çözümlenebilir olduğu açıktır. Bütün mesele siyasi iradenin, erkler ayrılığı ilkesini benimseyecek bir demokratik yapıyı özümsemiş olmasıdır. Türkiye'de eksikliği duyulan tam da budur. Dolayısıyla gidişin yönü, tüm erkleri tek bir elde toplayan otokratik bir rejimdir. CHP bu gidişatı durdurma mücadelesini vermektedir. Bu mücadelesini uluslararası demokratik kamuoyuyla paylaşmak ve onun desteğini almak da önde gelen kaygılarından biridir.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL MERKEZİ